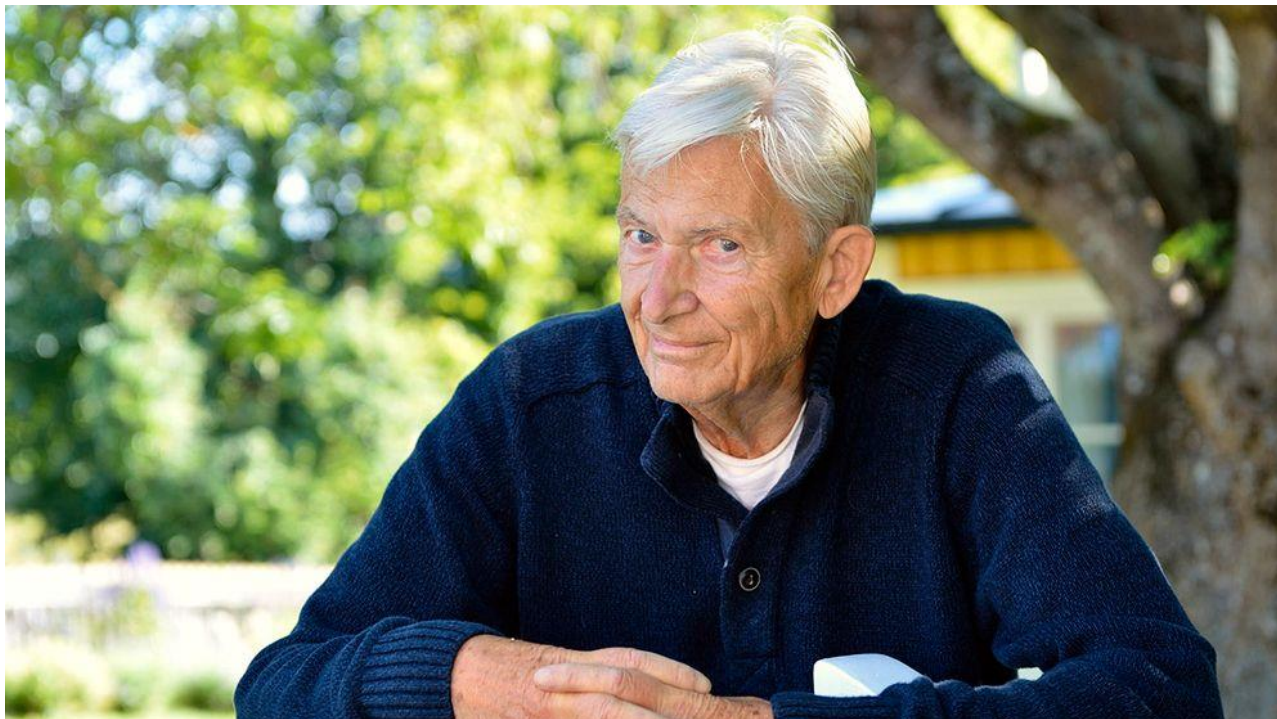


Per Wästberg: Vår främste författare är död – men hans böcker lever vidare



Per Olov Enquist hemma i kökssoffan med hunden Pelle under en SvD-intervju med Karin Thunberg 2013. Han blev 85 år. Foto: Dan Hansson

P O Enquist behärskade alla berättandets genrer, från romanen via dramat till filmmanuset. Per Wästberg minns en storartad författare som också efter sin död kommer att glädja många läsare.



Per Olov Enquist blev 85 år, arkivbild.

Foto: HENRIK MONTGOMERY / TTBild 1 av 1

Av levande författare var Per Olov Enquist i mina ögon den främste. Nu har han flyttat till klassikerhyllan. Han förkroppsligar svensk litteratur och litteraturhistoria, en av de få som med lugn kunde se sina verk gå framtiden till mötes.

Därtill var han en av de mångsidigaste författare vi haft: romaner, dramer, filmmanus, reportage, essäer, polemiker, utredningar. Hans verk omfattar alla genrer utom poesi och är ändå allt igenom poetiskt.

”Magnetisörens femte vinter”, ”Kapten Nemos bibliotek”, ”Nedstörtad ängel”, ”Livläkarens besök” fram till den sista ”Liknelseboken” hör till dem som i mitt minne lyser starkast. De omfångsrikaste krävde mycken forskning: ”Sekonden”, ”Legionärerna”, dramerna om Strindberg, Selma Lagerlöf, Aksel Larsen – och så Blanche och Marie Curie som utforskar en förbjuden gräns och söker pånyttfödelse.

P O Enquist var också en vän som jag träffade återkommande genom åren. Några minnesbilder:

Första gången vi sågs var på Grupp 65, Per Gedins debutantkalender, där vi var med i juryn. P O höll upp en dikt: ”Den har ingen stake.” Det sa han om de följande också. Jag hade aldrig hört det uttrycket.

Premiären på ”Tribadernas natt” firades i gladaste yra på Hotel Diplomat. Olof Lagercrantz gick efteråt nertill kajen och sa till kaptenen på en Vaxholmsbåt: ”Kasta loss! Vi vill till havs, herrarna här. DN betalar!” Herrarna var Tage Aurell och jag. Det blev inte av. Kaptenen drog försiktigt in landgången.

Ett kafé i Paris. P O var medföljande till sin fru, danskt kulturråd. Han avskydde allt franskt. Han begrep inte att jag följde André Bretons Nadja längs de gator där de älskande gått. Han kände leda och främlingskap.

Middag på Harpsund 1982. Olof Palme hade bjudit Nobelpristagaren Gabriel García Márquez. Författargäster var P O, P C Jersild, Sven Lindqvist och jag. Vi satt inpå småtimmarna med den karismatiske berättaren. Efter frukost i poliskortege med blåljus till Nobelrepetitionen, dit Márquez till Stig Ramels vrede kom för sent.

När jag slutade som chefredaktör på DN, stod många kandidater på lut. Till slut var P O och Arne Ruth kvar. P O var kulturredaktionens favorit, men hos Bonniers väckte han politisk oro, ansågs för självupptagen och borde sparas till sina romaner.

1993 reste han och jag tillsammans med en författargrupp till Vietnam. Över Bangkok lossnade en ruta i cockpit, trycket sjönk, inga syrgasmasker fungerade. Från 6 000 meters höjd lät piloten planet falla fritt ner till 1 000 meter. Alla var tysta i känslan att det var slut. Men det var det inte. Den dagen lanserades P O:s roman "Nedstörtad ängel" på vietnamesiska.

Detta om vännen, nu åter till yrkesmannen, författaren. Den bok som fascinerat mig mest är "Lewis resa" – om Lewi Pethrus och Sven Lidman – humoristisk i sina färgrika scener från den svenska modernitetens brytningstid. Liksom "Musikanternas uttåg" är den en fresk över vårt 1900-tal, med många bottnar, varav en av de fastaste handlar om Per Olovs mamma.

Hans mest personliga romaner är i jagform, men självbiografin "Ett annat liv" är i tredje person och till formen en roman. Isgraven, ishinnan är magiskt och maniskt återkommande metaforer som knyter samman skilda verk i ett pussel av spegelflisor, laddade med skuld och barndomstrauma. Det är en poetisk-musikalisk kompositionsmetod där den dokumentära grunden tyglar känslkraften.

Gåtan om människans innehåll lämnas olöst genom att pusslet arrangeras på nytt. I sprickorna mellan bitarna lyser den fram: drömmens ocensurerade sanning. Men "jag kommer ändå aldrig att förstå" – lyder sista meningen i "Legionärerna". Berättaren är inne i sitt inkapslade universum, valfiskbuken som vi känner från myten, och först där, i det mest förbjudna av själens mörka rum, ska allting äntligen hänga samman.

"Man kan inte förklara kärlek. Men om man inte försöker, inte försökte, var stode vi då?" Den frågan återkommer genom åren och kunde vara en devis över P O Enquists verk. Mot längtan efter en svindlande närhet står skräcken för beröring, mot sveket står det goda uppsåtet. Konflikten mellan upplyst förnuft och känslans hängivelse är Enquists arv från det gröna huset i Hjoggböle i Västerbottens kustland, förtappelsens rike. Likt kapten Nemos undervattensbåt som rymde allt låg där hans känsloladdade mittpunkt som han oavslåttligt måste återvända till.

Utifrån den barndomen trevade han efter de yttersta gränser där allting får skarp kontur: ansvar och skuld, förlåtelse och försoning. Han gestaltade "den oanvändbara människan" som inte behöver göra sig förtjänt av nåden.

I "Nedstörtad ängel", den mest personliga och mörka av hans romaner, går hans centrala motiv i dagen: den orsakslösa ondskan och den villkorslösa kärleken. Ska skärvorna i ispusslet, lapparna i kapten Nemos bibliotek någonsin fogas ihop och tydas, så att myter och falska föreställningar äntligen ersätts av "klarhet, ångesten av förklaring..."? Att läsa Enquist ger ett hopp om att det är möjligt.

Med sin person och med sina verk bjöd han på en närvaro som också efter hans död kommer att glädja många.

Per Wästberg

SvD 2020-04-26

<https://www.svd.se/var-framste-forfattare-ar-dod--men-hans-bocker-lever-vidare>